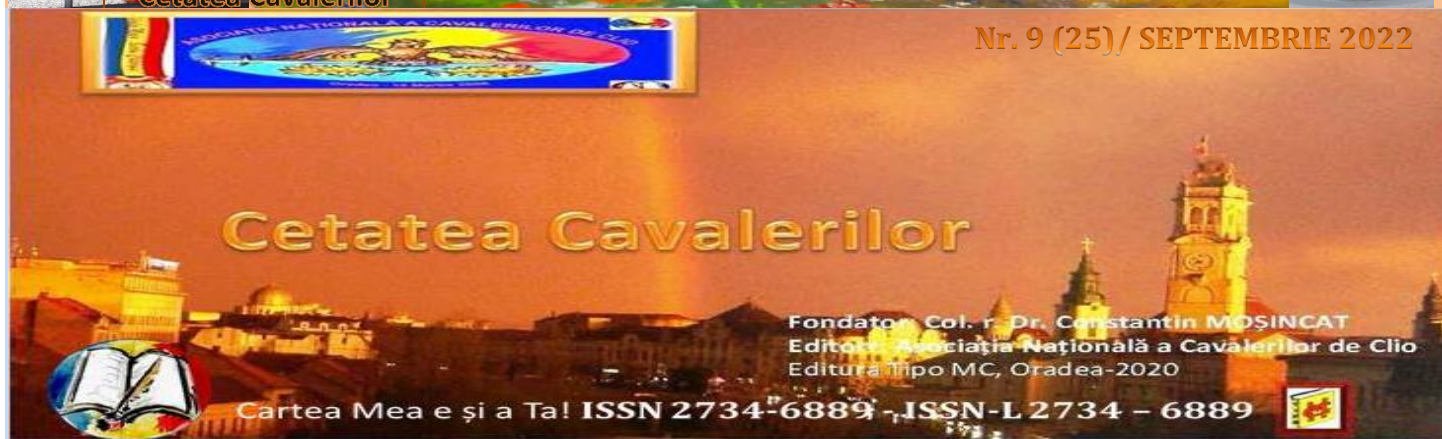

În rândul cărților închinat Crăișorului Munților, scoase de sub teascuri în ultimele decenii, s-a numărat și lucrarea semnată de Gelu Neamtu, *Avram Iancu-mit, realitate simbol*, apărută în 2012 la editura Argonaut. Ea se deosebește radical de structura cărților dedicate anterior lui Avram Iancu, înlocuind tratarea cronologică cu una tematică. Nu e o biografie, și nici o hagiografie, ci o carte științifică cu o problematică bine conturată. Din mulțimea de secvențe tematice pe care le presupune o abordare analitică a unor aspecte durabile, cu caracter valorizator, istoricul clujean selectează doar opt dintre ele, care alcătuiesc tot atâtea capitole ale cărții sale, cele care i se par autorului că merită o dezbateră specială, deoarece problemele atacate de el nu au fost lămurite decât parțial, furnizând în acest scop și o serie de documente noi. Sunt chestiuni oarecum nevralgice, legate de receptarea și situarea mai exactă a eroului nostru în panoplia personalităților care meritau o subliniere și o relevanță aparte. Din această cauză, cartea are și un plus de combativitate, un ascuțit polemic repede sesizabil, fiind menită a risipi falsurile și judecățile eronate, venite mai ales din partea unei istoriografii

asevite sau emanate de unii provocatori de profesie, precum Csibi Barna, care a dat foc imaginii simbolice a lui Avram Iancu, reprezentată printr-o păpușă etnografică, în direct la un canal de televiziune, ca și cum vrul dintre români l-ar fi executat astfel pe Kosuth. Astfel de barbarii elementare, primitive, provenite din minți bolnave de xenofobie n-ar trebui să existe, trebuind a fi tratate de instituții specializate de deviații psihologice. S-a dovedit a fi un caz de vădit comportament antipatriotic, provocator, dar salvat prin refugiul în Ungaria, care și-a dovedit a câta oară? lipsa de respect față de poporul român. Un alt caz, de joasă speță deontologică a dovedit un oarecare Marius Diaconescu, care a calificat revoluția română „contrarevoluție” și pe conducătorul militar al moșilor un ipotetic „criminal”. În tabăra celor rătăciți de la optica limpede a istoriei s-a numărat, potrivit spuselor autorului din Argument, și o muzeografă, Adela Herban, de la Muzeul din Deva sau ultraistul de profesie Sabin Gherman. Și probabil cei care nu agreează numele lui Avram Iancu ar putea continua, deoarece atitudinea personală poate eluda oricând faptele și efigia unui mit.

Autorul lucrării pe care o avem în vedere acum este un cercetător specializat în perioada modernă a istoriei noastre, având o predilecție specială asupra a evenimentelor revoluționare de la 1848, fiind unul dintre istoricii clujeni care au continuat munca lui Silviu Dragomir și Ioan Lupaș din acest sector, sporind cu investigațiile sale informațiile noastre privind epoca și oamenii săi. Dat fiind că prin mâna sa au trecut zeci și sute de documente, care mai de care mai incitante privitoare la soarta revoluției românești, el a avut rigurozitatea de a selecta din vraf de dovezi pe care le-a cercetat acele câteva care i s-au părut mai relevante, spre a le supune unei discuții publice mai atente. În acest fel, problemele ridicate de cartea sa devin centre naționale de interes, puncte sensibile dintr-o completă și vastă competiție pentru elucidarea adevărului și eliminarea definitivă a echivocurilor documentare. Imaginea întregitoare și cât mai apropiată de optica și tradiția populară a jucat un rol important în desprinderea concluziilor firești, care s-au detașat asemeni uleiului de deasupra apei, în cauză fiind

mărturisirea specialistului și a judecătorului inspirat. De aceea, cartea sa a și avut un destin de public salutar, epuizându-se repede din librării, ca de altfel, și alte cărți ale lui Gelu Neamțu.

Înainte de a lua în discuție cartea sa despre Avram Iancu, îmi voi îngădui să stăruiesc puțin asupra activității sale de istoric, poate și dintr-un motiv sentimental, întrucât Gelu Neamțu mi-a fost coleg de Facultate și am trecut împreună prin întâmplările a patru ani de studenție. Provenea dintr-o familie cu vechi ascendențe cărturărești, originară din Mintiul Gherlei, tatăl său, absolvent de Filosofie (doctor în specialitate cu o carte despre Eminescu), a fost la un moment dat prefect de Someș, iar un unchi de al său, Alexandru Neamțu, a fost un renumit arhivist. A crescut prin urmare într-un mediu îmbibat de istorie, iar facultatea n-a făcut altceva decât să-i fixeze și să-i ordoneze temele și motivele de ordin conceptual și documentar. Nu și-a uitat însă originile țărănești de la Mintiul Gherlei, și, cu ocazia unui simpozion la care participam împreună la Dej, m-a invitat să-l însoțesc la Mintiul Gherlei, unde mai avea rude îndepărtate și unde a simțit dorința de a-și vedea meleagurile plaiurilor natale, locurile obârșiei sale paterne. Am trecut repede prin sat, apoi ne-am oprit mai multă vreme într-un câmp de la marginea satului, unde cântau ciocârlii și unde mireasma vegetației și a gliei ne umplea cu chemarea ei irezistibilă de soare și viață trepidantă a pământului strămoșesc. A privit cu emoție și resemnare ravagiile timpului și mi-a spus cu nostalgie că nu mai este ce-a fost, dar că reîntoarcerea la origini este întotdeauna o formă de revitalizare spirituală și fizică. (Ulterior, în calitate de președinte al Astrei clujene, am propus în scris primarului din Mintiu să-i declare cetățeni de onoare pe doi dintre fiii satului: pe Ion Buzași, profesor de literatură la Blaj și pe Gelu Neamțu, istoric de remarcabilă notorietate, dar se pare, că numai pentru cel dintâi amintit aici, s-a și împlinit propunerea mea).

Cu amândoi dintre cei amintiți am și avut contacte științifice profitabile, celui dintâi prefăcându-i o ediție despre *Povestitori ardeleni*, în vechea colecție „Restituiri” a editurii Dacia, în timp ce împreună cu cel de al doilea, am beneficiat de un premiu al Academiei Române. Pentru munca depusă la corpul de corespondență G. Barițiu, la festivitatea căruia n-am ajuns, deși era în plină vară, deoarece cursa de București din acea dimineață de iulie a fost anulată, din cauza condițiilor meteo nefavorabile. L-am vizitat nu de puține ori în biroul lui de la Institut, iar descinderile comune la Mureșenii de Câmpie cu ocazia simpozionului închinat comemorării masacrului pățimit de familia preotului de acolo în toamna anului 1940, era un prilej de schimburi de idei și opinii, care, ne alimenta „starea de veghe”. Era firesc, prin urmare, că preocupările sale profesionale să fi fost axate de la început pe temele esențiale ale istoriografiei noastre: ideea națională și luptele de emancipare duse de români în condițiile grele ale autorității habsburgice sau a statului dualist, oglindită de lupta parlamentară și publicistică, soldată cu numeroase procese de presă, cu actul memorandist, cu cel anterior, de la 1848, și cu cel din 1918. Străbătuse la pas întreaga presă transilvăneană, și era un excelent scrutaător al vieții politice și sociale, pe care cărțile sale o dovedesc cu prisosință.

Înzestrat cu o judecată calmă și îndrăzneală nu făcea niciun rabat de interpretare, și deși unora li se părea prea evidentă latura patriotică a discursului său, în realitate ea nu era decât reflexul curat al izvoarelor și documentelor cercetate. Conștiință sa inflexibilă de a scruta soarta ingrată a românilor din Transilvania, ținută secole de-a rândul în condiția ingrată de iobagi, fără drept la instrucție, cultură, și viață politică națională, accentuată printr-o politică de maghiarizare forțată în anii dualismului, a făcut din el un demn apărător al cauzei naționale în orice împrejurare.

După debutul istoriografic cu monografia despre Alexandru Roman, figură emblematică a trecutului militant al Bihorului, Gelu Neamțu s-a axat cu precădere pe cercetarea metodică a momentului auroral al realizării unității noastre naționale de la 1918, și, mai ales, a pregătirii lui de către marea generație pașoptistă. Revoluția română de la 1848 a fost scurtată din mai multe unghiuri de vedere și cu o pasiune mereu reînnoită, în cărți care au stors documentele până la epuizare, așa cum se poate vedea în lucrările semnate de el: *Momente zbuciumate din lupta românilor pentru realizarea unei Dacoromânii, 1848-1849*, *Precursorii Memorandului 1868-1882*, *Biografii pașoptiste*, *Aspecte militare și pagini memorialistice despre revoluția și războiul civil din Transilvania*, *Documente pentru viitorime: privind genocidul antiromânesc din Transilvania 1848-1849*, *Români și maghiari în fața istoriei*, *Noi și maghiarii*. *Câteva aspecte privind revoluția românilor de la 1848-1849 din Transilvania* etc. Toate acestea dovedesc că ne aflăm în fața unui cercetător împătimit, pasionat de meseria sa, preocupat să reia și să adâncească mereu cadrul general și manifestările particulare, astfel încât să rămână cât mai puține aspecte nerezolvate definitiv. Admirabil cunoscător al perioadei pașoptiste, pe care o va investiga temeinic, reiterând mereu liniile de forță și vectorii funcționali ai momentului, era firesc ca, în anii din urmă, să

ofere și o un fel de carte-sinteză, asupra problematicei revoluției, concentrând asupra figurii simbolice a lui Avram Iancu, luminile explicative cele mai puternice și mai bine distribuite. Cartea despre Avram Iancu (ed. Argonaut, 2012) a venit să încununeze în chip firesc munca sa în domeniul pașoptist, să completeze și să lărgască perspectiva, cu acele hașuri necesare încă insuficient subliniate și rezolvate.

Cartea se deschide ex-abrupto cu o întrebare care nu și-a găsit încă un răspuns documentat și anume cea legată de data nașterii lui Avram Iancu, rămasă încă neelucidată și, ca atare, cu propuneri și ipoteze, variind de la cercetător la cercetător. Situația a fost creată poate intenționat de părintele său din Vidra de Sus, ornicul și primarul Alexandru Iancu, care a omis să-și înscrie fiul în matricola botezaților de la parohie, cu intenția nemărturisită, ca atunci când va ajunge tânăr, bun de luat la oaste, să fie uitat din listele oficiale, ritualul recrutării având ca punct de plecare tocmai matricolele bisericești din satele munților. Analizând datele avansate până cum (Paștele din 1824 - Ștefan Pascu), cele existente în tradițiile moșilor (vara lui 1824, Florian Dudaș), ziua de 30 august, când au fost organizate serbările Centenarului din 1924 (cu concursul istoricilor celor mai autorizați, Silviu Dragomir și Ioan Lupăș), Gelu Neamțu înclină a considera că opțiunea cea mai apropiată de adevăr ar fi data la care au avut loc serbările centenarului. Tot el, corectează afirmația cu privire la localitățile unde Iancu a urmat clasele primare, arătând că pe lângă școala din Vidra, a urmat două clase la școala din Neagra.

Unul dintre cele mai interesante capitole ale lucrării este cel intitulat *Avram Iancu în Clujul feudal*, și unde, pe lângă tradiția existentă, el a putut aduce noi dovezi și depoziții. Se știa din familie și din mărturisirile colegilor săi, că Iancu și-a făcut studiile gimnaziale la Zlatna, înscriindu-se apoi, în toamna anului 1841, la clasa de „umanioare” a Colegiul Academic (piarist) din Cluj. Clădirea acestui important institut de învățământ se afla în clădirea vis à vis de Universitatea de astăzi, de pe strada Kogălniceanu, odinioară a Lupului, unde călugării piariști au avut controlul asupra obiectelor de predare. Această instituție de învățământ a fost ridicată din bugetul școlar al Curții vieneze, fiind destinată școlirii tuturor tinerilor selectați de forurile ecleziastice ale vremii, indiferent de ce naționalitate și religie erau. Nu era un colegiu nobiliar maghiar și nici unul exclusivist, ci destinat procopsirii prin învățătură a tuturor celor care își dovedeau talentul și dragostea pentru carte. Având în vedere această dispoziție, de largă accesibilitate, liceul de aici a înregistrat cele mai multe opțiuni de instruire din partea tinerilor români, așa cum ne-o dovedesc matricolele școlare și chiar spectacolele de teatru jucate aici, unde numele românești sunt foarte numeroase, iar personajele prezentate la spectacole foloseau nu de puține ori expresii și chiar fraze românești, limbajul macaronic fiind o caracteristică a acestor spectacole comice, după cum a dovedit un cercetător maghiar de teatru, Varga Imre, într-o lucrare despre teatrul școlar, apărută în 1967 (a se vedea capitolul *Primele manifestări de teatru românesc în Transilvania*, din lucrarea noastră *Tectonica genurilor literare*, Cartea Românească, 1980, p. 87-102). Oricum, se știe că aici au învățat carte viitorii oameni de cultură, precum Gh. Barițiu, Ioan Barac, Vasile Popp și alți cărturari români, ajunși literați sau juriști cunoscuți.

Ceea ce aduce nou Gelu Neamțu aici este precizarea privind cvartirul lui Avram Iancu, neschimbat pe întreaga perioadă cât Iancu a făcut studii de Drept aici. E vorba de cele 6 camere din stânga și din dreapta parterului casei de pe str. Avram Iancu nr. 17 (astăzi), așa cum a precizat gazetarul român, Silvestru Moldovan, în vizita pe care a făcut-o în 1908 la Cluj. Informația cu privire la cvartirul lui Iancu i-a fost servită reporterului Moldovan de părintele său, Simion Pop Moldovan, care a fost coleg cu Iancu la Umanioare și chiar a locuit în două rânduri la parterul acestei case, închiriat în totalitate de tânărul student Iancu. Căutând casa cu pricina, aflată în apropierea cimitirului, Silvestru Moldovan o identifică, stă de vorbă cu soția proprietarului și o descrie amănunțit într-un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei”, pe care istoricul îl reproduce în întregime. Reieșea din cele relatate că e vorba de întreg parterul, compus din șase camere despărțite la mijloc de intrarea în chip de boltă a clădirii. Locuința lui Iancu era doar într-una din părțile de jos ale clădirii, cealaltă fiind oferită colegilor săi, care ajungeau în situația provizorie de a nu avea locuință pentru o perioadă de timp.

Ulterior, în 1972, pe frontispiciul acestei case Societatea de Științe Istorice din Cluj, în frunte cu profesorul Dumitru Braharu, a așezat o inscripție comemorativă, cu ocazia centenarului morții. Descoperirea casei, și relatarea lui Silvestru Moldovan, au constituit elemente importante de biografie spirituală, pe care istoricul nostru le-a fructificat în perfectă cunoștință de cauză, despre perioada clujeană a existenței tânărului moș, mai aducând câteva mărturii care întregesc profilul omenesc al protagonistului, cum ar fi solicitarea făcută guvernului de practicant fără salariu, care i-a fost respinsă pe motiv că nu era nobil.

Cetatea Cavalerilor

Interesant este și conținutul capitolului al III-lea, care aduce în discuție o situație neprevăzută a lui Iancu, când, în vara anului 1848, când se afla deja în fruntea oștilor românești, Gelu Neamțu identifică mai multe documente care atestă faptul că autoritățile au făcut mai multe încercări de a-l prinde și a-l încarcera. Unul dintre aceste documente, este cel din 29 martie 1848, prin care asesorul tablei regești, Szantivanyi Daniel, îl informa pe guvernatorul Teleki de împrejurarea că mai mulți canceliști români din Tg. Mureș și-au părăsit îndatoririle, plecând în zonele lor de baștină. Pe lista înaintată de el figurau numele a 8 tineri, din localitățile Crăiești - Cluj, Șomcuta Mare, Dărășeni-Turda, Chioar, Rășinari, Săliște, Vidra (Avram Iancu), Abrud.

La sugestia superiorilor, s-a trecut la rechemarea lor în oraș, dar tinerii nu se întorc. Fiind semnalată prezența lui Iancu la adunările de la Bistra și Câmpeni din 6 aprilie, comitele suprem Banffy Miklos încearcă din nou să-l recheme la Tg. Mureș, fără ca stratagema sa să reușească. Îi pasează dispoziția guvernatorului Teleki, dar și acesta dă greș, autorul nostru scriind satisfăcut: „Urmărit de aproape o lună, nici cum putea fi prins, suprimat sau cel puțin neutralizat”, Iancu le-a scăpat autorităților, prezența lui fiind semnalată în punctele cele mai fierbinți ale adunărilor pregătitoare, inclusiv la cea din Blaj din Duminica Tomii.

În munți sunt răspândite manifeste cu conținut incendiar, dar autorii rămân neidentificați, deși insistențele de a fi prinși se amplifică. Alte încercări oficiale, privind capturarea capilor revoluției din munți, sunt atestate în iunie 1848, cum rezultă din scrisoarea lui Nicolae Fodor din Cărpiniș, care atrage atenția că pe Iancu jandarmii „vor să-l prinză, dar și să-l piarză”. Atenționat și din alte direcții despre pericolul în care se află (comisia Kozma), Iancu refuză a se prezenta în fața acesteia, veștile amenințătoare întorcându-l din drum. Între cei urmăriți s-au aflat și colaboratorii săi apropiați, tribunii Al. Bătrâneau și V. Simonis, ziarele maghiare oferind amuzanta știre a bătăii primită de un tânăr secui, care îi semăna, dovedind astfel că acțiunile iscoadelor s-au intensificat. Sunt fapte și dovezi mai puțin luate în seamă de biografii eroului, dar care pentru Neamțu ele și-au avut rolul și semnificația lor, ceea ce l-a și determinat pe autor să declare: „El a devenit chiar de la începutul revoluției românești, o făclie și un simbol, o chintesență a curajului românilor atât de obidiți până atunci”.

Un moment crucial din viața lui Iancu l-a jucat știrea cu privire la atrocitățile de la Mihalț. Până atunci el a ascultat și s-a orientat după dispozițiile Comitetului Național Român de la Sibiu, care au încercat dese pertractări cu capii revoluției maghiare, păstrând o atitudine de neutralitate și disponibilitate nonviolentă, dar, odată cu producerea crimelor de la Mihalț, pe Iancu nu l-a mai putut reține nimic de a trece la înarmarea generală a poporului din munți. Faptul că la Mihalț trupele secuilor veniți de la Aiud au deschis foc fără menajamente, ucigând 30 de inși și rănind alți 50, a fost picătura care a umplut paharul răbdării lui Iancu, edificat acum deplin că revoluția maghiară e pornită să lichideze fizic pe românii fără apărare. A părăsit consternat Sibiu, declarând adunării fruntașilor români, că nu mai e nimic de obținut pe cale pașnică și că singura soluție rămâne înarmarea oamenilor: „Eu plec, îmi adun oamenii mai bine armați și voi să-mi răzbun pentru sângele vărsat”. În acest fel, crima de la Mihalț a fost pentru Iancu mobilul care a schimbat cursul evenimentelor, convins fiind că la violență trebuie răspuns cu violență. Este concluzia pe care istoricul Gelu Neamțu o rezumă, scriind: „Istoriografia revoluției de la Blaj din Transilvania trebuie să recepteze așadar acest moment al Mihalțului, ca pe unul de cotitură în evoluția sentimentelor, iar pe Avram Iancu drept conștiința vie a românilor care nu a putut accepta această dură provocare.”

Schimbările tactice și strategice aduse de noile evenimente, constând în confruntări deschise și deosebit de sângeroase, trăite de armata lui Iancu și de tribunii săi, vor fi reflectate mai exact în documentația vie a momentului, prin intermediul a 8 scrisori selectate de autor ca fiind dătătoare de ton. Merită să amintim aici și proveniența lor: scrisoarea din Mărgău din 6 decembrie 1848; scrisoarea din Alba Iulia din 8 februarie 1849; scrisoarea din Zlatna din 21 martie 1849; scrisoarea din Cetea din 17 iunie 1849; scrisoarea căpitanului Francisc Ioanovich din 8 august 1848, epistola preotului Adam Popovici, în numele preoților „batjocoriți” în august 1849, prin distrugerea a 41 de biserici ortodoxe, a 30 de biserici greco-catolice și a 715 biserici jefuite; scrisoarea notarului Bară Ianoș din Lunca, înregistrând numele a 185 de morți și 40 de eroi, căzuți în confruntările armate; și, în sfârșit, scrisoarea lui Nicolae Corcheș, din decembrie 1849, despre situația de beligeranță pe care oamenii munților au fost să o adopte în urma evenimentelor ce s-au precipitat. Fiecare din aceste scrisori atestă o nedreptate, o jignire, o nelegiuire, un omor în masă, cea mai cumplită situație fiind cea în care notărașul Bară Ianoș îi furnizează lista victimelor românești din mai multe localități, sugerând proporțiile crimelor și atrocităților

petrecute în satele românești. Revoluția română și-a dat, prin urmare, tributul ei de sânge, pentru crima de a fi apărat, în fața unor soldați dornici să extermină cât mai mulți români.

Cazul Dragoș este luat în discuție în capitolul VI al cărții, când Kosuth este acuzat de duplicitate, provocând atacul lui Hatvanyi din munți, în urma căruia a fost osândit la moarte Dragoș.

Amplu și bine documentat e și capitolul ce ia în discuție concepția lui Iancu despre „Dacoromania” la care visează românii, dorind cu toții făurirea unui stat românesc liber, gata să-i unească cu frații de peste munți. Acuzat că el și oamenii lui „voiau ca Ardealul să devină Românie”, cum scrie Josika Miklos, cauza victoriei revoluției românești devine pentru Iancu esențială, având prioritate ștergerea iobăgiei și recunoașterea egalității românilor cu celelalte popoare ale Transilvaniei. Acest discurs umanitar și egalitar poate fi urmărit de cititor în exemplele furnizate de autor, care se înmulțesc, acum constatându-se o recrudescență a pledoariei lui Iancu pentru cauza comună. Majoritatea lor ridică tot mai limpede chestiunea înlăturării iobăgiei, și de statornicire a unor raporturi sociale noi, care să nu mai fie la discreția domnilor de pământ și a funcționarilor abuzivi din teritoriu. Desigur că mulți din emisarii români ai revoluției de peste munți, cum e cazul lui Alecu Golescu, au adus cu ei o înăsprire a criticilor față de realităților contrastante locale, făcând loc ideii, consemnată tot mai mult de rapoarte oficiale, într-o posibilă colaborare de durată: „Gândul românilor nemulțumiți ar fi să se întemeieze o țară de coroană românească proprie, cu funcționari naționali, al cărei guvernator să devină Avram Iancu”. O asemenea opinie poate fi găsită și în raportul căpităniei din Brașov, care caracterizează în acest fel situația: „Iancu ar fi al doilea Traian, ba încă mai mare decât acesta, iar providența l-ar fi ales în scopul de a restabili vechiul imperiu daco-român. Se pare că românii, după afirmațiile lor, ar avea arme și muniții din belșug, pe care Iancu și ceilalți tribuni și prefecți români le-ar ține ascunse în munții de la Zlatna și Abrud.” Autorul justifică acest crez prin existența termenului și a acuzațiilor de „daco-romanism” prezent în mai multe documente ale revoluției. Concluzia autorului este următoarea: „Poliția secretă austriacă și apoi cea maghiară vor mai redacta multe rapoarte confidențiale despre Avram Iancu și despre mișcarea dacoromană pentru că ideea Dacoromaniei nu a murit nici după revoluție, nici mai târziu”. Se pare că această concluzie este una dintre ideile majore ale cărții lui Gelu Neamțu, care trasează altfel perspectivele revoluției în plan politic.

O altă concluzie majoră a cărții sale este sublinierea conștiinței europene a lui Avram Iancu, revelabilă în mai multe situații, în care ideile sale concordă cu lozincile vehiculate în cele mai importante revoluții din țările în care s-au produs mișcări revoluționare. Autorul susține că aici se ciocnesc cu acest prilej două concepții total opuse. Cea dintâi a revoluționarilor maghiari, de substanță conservatoare, și cea a românilor, de esență democratică. Este și țelul major al revelării acestui neajuns de către Iancu și oamenii săi, aspect ce apare clar formulat încă în cuvântarea sa de la Câmpeni, când a spus: „Toată Europa se înarmează pentru a izbândi libertatea. Românii să se pregătească de asemenea, fiindcă a sosit timpul să fie și ei liberi”. Ideile înaintate circulă prin cărți, ziare, teorii, iar Ion Buteanu vorbea de principiile libertății, egalității și frățietății, iar cântece precum „Deșteaptă-te române”, supranumită „Marseiileza” românească, a răsunat de multe ori și printre ostașii adunați în Munți. Sunt invocate opiniile lui Al. Papiu-Ilarian, care spunea: „Puține mișcări ale popoarelor Europei au fost îmbrățișate e cu atâta entuziasm de totalitatea poporului, precum fură îmbrățișate mișcările române din Transilvania”. Idei din acestea înaintate apar în corespondența Iancului, în amintirile unora care l-au cunoscut, încât autorul conchide: „Avram Iancu a înțeles perfect spiritul european și s-a pătruns de el, ca de altfel cea mai mare parte a generației sale care a ridicat armele să lupte pentru libertatea bine înțeleasă, susținând chiar ajutor de la popoarele europene”.

Ultimele trei capitole tratează cazul Iancu de după înăbușirea revoluției. Sunt luate în discuție simboluri care au pătruns în conștiința poporului, precum fluierul acestuia, de care nu s-a despărțit niciodată, cununa de pe mormântul lui, pe care reprezentanții tinerei generații cu conștiința emancipată, din anii 1900-1902 au dus-o și au așezat-o simbolic pe mormântul său, declanșând prigoane, procese și amenințări cu închisoarea, ca și măsuri arbitrare și dure luate împotriva lui Septimiu Albini, casierul fondului Iancu, fond care a fost confiscat în mod abuziv, iar Albini trimis la închisoare. Investigația sa continuă și în anii interbelici, când memoria lui Iancu a devenit o formă de resuscitare a idealului național și când numărul mare de monumente închinat lui și a moșilor săi căzuți în revoluție, au constituit bunuri de preț ale prestigiului național.

Un interesant paragraf consacră el disputei din jurul fluierului lui Iancu, dispută în care e implicată și mărturia publicistului maghiar Samuil Borbely, și cea a avocatului Gherasim Candrea, care

Cetatea Cavalerilor

oferă puțină picanterie istoriografică. Rămân valabile și revelatoare paginile scrise despre ultimele zile din viața eroului, stingerea sa din viață având loc la Baia de Criș, în casa covrigarului Liber, care a oferit fluierul rămas în posesia sa, spre a fi depus la muzeu. Din spusele lui Candrea reiese că Iancu avea două fluieri, unul de tip baston și altul micuț de cireș. În chestiunea fluierelor intervine și profesorul Gavril Trif, mărturisind că acest Borbely din Cristur, cu care a fost coleg la preparandie, i-ar fi spus de mai multe ori despre acel fluier moștenit de la Iancu, istoricul clujean lămurind astfel, prin publicarea scrisorilor în cauză, și problema fluierului Iancului.

Mult mai documentate și mai pline de noutăți inedite sunt ultimele capitole ale cărții, cele care deslușesc începutul cultului lui Iancu în rândul studențimii și al intelectualilor transilvăneni. Mai întâi românii au avut de înfruntat jignirea procurorului de la tribunalul din Alba, pe nume Lazar Miklo, căruia i s-a răspuns în presă, studentul în Drept George Novacovici, autorul Apelului la cinstirea memoriei eroului. Lui i s-a alăturat în presă și studentul Ion Scurtu, care a replicat prin portretul polemic *Procurorul hienă* și printr-un articol în care pretindea satisfacție. Lor li s-a alăturat studentul Coriolan Ster din Oradea și toți trei au plecat cu trenul pe ruta Cluj-Teiuș- Alba- Deva, fiind așteptați la gară de căruța trimisă de avocatul Fr. Hossu-Longin, care i-a și găzduit, pentru ca a doua zi dimineața să plece cu coroana anume pregătită spre Țebea. La ora 10 dimineața ei și-au făcut apariția în biserica din Țebea și Scurtu a cerut voie preotului Tisu să vorbească mulțimii. Apoi cei trei studenți au depus coroana adusă pe crucea de la căpătâiul mormântului eroului. Acolo, Novacovici a mai rostit câteva cuvinte memorabile, care au pătruns adânc în inima și cugetul celor de față. Solemnitatea s-a încheiat cu întonarea imnului „Deșteaptă-te române”, după care tinerii au plecat spre Baia de Criș, la casa avocatului Teodor Pop. De aici ei s-au îndreptat spre Arad, spre a duce omagiul lor avocatului Cicio-Pop, cel care l-a apărat pe Albini în procesul de la Alba Iulia.

S-au oprit apoi la Oradea, unde au fost invitați la masă de către Iosif Vulcan. Corona depusă de ei pe mormântul eroului a fost considerată „act delict” și confiscată, transportând-o la Baia de Criș spre a servi procurorului în învinovățirea penală dresată împotriva celor trei tineri. Presa românească a protestat în unanimitate împotriva acestui act de delir politic. Cauza tinerilor a fost apărută de către avocații Fr. Hossu-Longin și Cicio Pop, iar pledoaria lor a înfierbântat toată moțimea. Sentința a fost hilară: condamnarea celor trei tineri la 6 luni de temniță și 250 coroane amendă. Comunicarea acesteia a produs manifestații la Baia de Criș, Brad, Deva, Orăștie și Cluj. Cum tinerii s-au ales și cu eliminarea lor din universitate, presa din România a făcut din acest proces un caz internațional de aberație juridică, soldată cu plecarea la București a tinerilor Scurtu și Novacovic . Novacovici este instalat la Academia Comercială din Graz, iar Scurtu ajunge la Leipzig, unde și-a susținut doctoratul cu o teză despre opera lui Eminescu, ajungând apoi un cunoscut editor al acestuia. Acțiunea lor a însemnat însă resuscitarea interesului pentru Iancu și tribunii săi, eroul național primind de aici înaintea valoare de simbol, așa cum au dovedit-o și monumentele care i-au fost ridicate.

Valoroasă prin documentele pe care le pune în circulație (în final se publică raportul lui Avram Iancu despre faptele luptătorilor aflați sub ordinul său în timpul războiului civil din Transilvania, în anii 1848-1849), ca și prin comentariul de mare vibrație sufletească, lucrarea lui Gelu Neamțu despre Iancu e una din cărțile fundamentale care au fost închinat acestuia. E vorba de un Iancu nou, epurat de amănunte și detalii care îi încorsetează figura și care respiră demn și curat în soarele arzător al unei memorii ce nu cunoaște moarte.